

Mariánský sloup a socha Panny Marie v exilu Český katolický exil v Chicagu*

Jana Korečková

Námět na sepsání článku o soše Panny Marie v exilu pochází z období mého výzkumného pobytu v České misii svatých Cyrila a Metoděje v Chicagu, která se oficiálním názvem jmenuje Česká misie – náboženské a kulturní středisko Inc. Jedná se o římskokatolickou organizaci uznanou Chicagskou arcidiecézí, jejímž cílem je udržovat české náboženství a kulturní dědictví krajanů žijících v oblasti Chicaga a jeho okolí. Díky České misii je v Chicagu přítomný katolický kněz, který každý den slouží mše svaté v českém jazyce. Současným knězem a misionářem je Mons. Dušan Hladík. Díky jeho přítomnosti a obětavé práci Česká misie provozuje i českou sobotní školu kardinála Berana pro děti s výukou katolického náboženství, českého jazyka a vlastivědy. Výuka samozřejmě probíhá v českém jazyce. Pod záštitou České misie je vydáván i poslední česky psaný měsíčník, který na území Spojených států vychází. Jeho název je *Hlasý Národa*.

Výzkumné pobyty na výše zmíněné misii uskutečněné během let 2017 a 2018, mi poskytly dostatek času a prostoru pro shromáždění materiálů k sepsání tohoto článku. Měla jsem možnost projít všechna archivní čísla původního čtrnáctideníku s názvem *Hlas národa* a pozdějšího měsíčníku s názvem *Hlasý národa*. Krom práce s archivem jsem provedla několik polostrukturovaných rozhovorů, jejichž části se týkaly i tématu Panny Marie v exilu. Měla jsem možnost hovořit s lidmi, do jejichž životů socha významně zasáhla a – podle jejich vlastních slov – zůstane navždy v jejich srdcích. Jedním z těchto ochotných komunikačních partnerů byl František Šulc, který byl jmenován předsedou americké strany Výboru pro převezení sochy Panny Marie v exilu. Dále jsem měla možnost několikrát hovořit s pravidelným přispěvatelem *Hlasů národa* a zároveň s autorem básně *Matka Boží v exilu* Karlem Chrobákem, který mi poskytl

* Příspěvek vznikl za podpory MŠMT, grant IGA_FF_2018_021 (Náboženství a identita v kontextu migrace: Případová studie České katolické misie v Chicagu).

jeho velmi cenné originální rukopisy všech článků, které na téma Panny Marie v exilu sepsal či sesbíral z dostupných zdrojů. K dispozici mi dal rovněž své deníkové záznamy, které jsou v tomto článku také citovány. V neposlední řadě považuji za velmi důležitý rozhovor s Alicí Vedralovou, manželkou dalšího člena amerického Výboru pro převezení sochy Panny Marie v exilu, který měl na starosti propagaci celé akce v tisku. Dalším členem amerického Výboru pro převezení sochy Panny Marie v exilu, se kterým jsem měla možnost provést rozhovor, byl pokladník výboru Ludvík Pospíchal.

Ještě než přejdu k samotnému tématu sochy Panny Marie v exilu, alespoň v krátkosti uvedu základní přehled dějin české imigrace do Spojených států amerických, konkrétně do Chicaga. Masovější migrace z českých zemí do Spojených států amerických započala rokem 1848. Češi se usazovali buď na venkově, kde pracovali na farmách, nebo ve velkých amerických městech, jako je Chicago a New York. Vzhledem k jazykovým bariérám se čeští emigranti sdružovat začali do různých krajských spolků.¹ Komunitní život v Chicagu byl velmi pestrý. Začaly vznikat české čtvrtě, jako Česká Plzeň, Česká Kalifornie, Nový Tábor, Vinohrady a podobně. Česká komunita v Chicagu byla natolik silná, že zde byly zakládány české školy a Češi vydávali i vlastní periodika. S ohledem na duchovní život krajanů bylo v Chicagu postupem času vybudováno velké množství kostelů,² které nabízely bohoslužby v českém jazyce. V roce 1931 byl jako starosta města Chicaga zvolen rodák z Kladna – Antonín Čermák.

Na téma dějin české migrace do Chicaga vzniklo několik odborných prací, které se zaměřují na emigraci českých občanů v průběhu 19. a 20. století. Velký zájem o zmapování vlastní krajské historie ve Spojených státech amerických ze strany amerických Čechů dal vzniknout několika zajímavým publikacím. Již od roku 1877 vycházel v Chicagu populární almanach *Amerikán. Národní kalendář* (tehdy ještě pod titulem *Amerikán. Prostonárodní kalendář*), do kterého přispíval i František Boleslav Zdrů-

¹ Například: Národní svaz českých katolíků; klub Domov; Katolický Sokol; Československý orel v exilu; Moravská kulturní společnost; Ústředna moravských spolků či fotbalový klub Sparta Chicago.

² Mezi české kostely v Chicagu patří: kostel sv. Václava; sv. Jan Nepomuckého; sv. Prokopa; sv. Víta; kostel Panny Marie Dobré Rady; sv. Ludmily; sv. Cyrila a Metoděje; Panny Marie Lurdské; sv. Anežky České; Panny Marie Cellské; Panny Marie Svatohorské; kostel sv. Odila a kostel Všechně Českých Patronů – Česká katolická misie. V současné době se české bohoslužby konají pouze v České katolické misii.

bek,³ který v USA působil jako novinář a redaktor krajanských časopisů. Život Čechů ve Spojených státech amerických velmi komplexním způsobem zmapoval například Tomáš Čapek,⁴ zatímco dějinami Čechů v Chicagu se zabýval například Rudolf Bubeníček.⁵

Současná česká komunita v Chicagu je o poznání menší, než tomu bylo v minulosti. Ke zmenšování se české komunity dochází hned z několika důvodů – vymírání první generace českých imigrantů, asimilace druhé generace českých imigrantů do amerického prostředí a v neposlední řadě také to, že v současné době je příchod nových českých imigrantů na území Chicaga prakticky nulový. V současné době funguje pouze několik krajanských spolků, z nichž největší jsou United Moravian Societies (Ústředna moravských spolků) a Česká misie – náboženské a kulturní středisko Inc. Oba tyto spolky pořádají v průběhu roku několik hojně navštěvovaných krajanských akcí, jako jsou například pikniky či taneční zábavy. Nejnavštěvovanější krajanskou akcí je Moravský den, který pravidelně od roku 1939 pořádá právě United Moravian Societies.

1. PANNA MARIA NA STAROMĚSTSKÉM NÁMĚSTÍ V PRAZE

Historie Mariánského sloupu, na který byla později umístěna socha Panny Marie, sahá až do období třicetileté války, kdy Pražané věřili, že právě přímluva Panny Marie jim pomohla ubránit Prahu proti vpádu švédských vojsk.⁶ Císař Ferdinand III. vydal dne 22. dubna 1650 dekret k postavení sloupu:

Ke stále trvajícím vděčné památce, že z pouhé milosti Boží toto od tehdejších nepřátelského lidu švédského silně dobýváno Staré a Nové město Pražské k přemožení

³ František Boleslav ZDRŮBEK, „Každý počátek je těžký. Pravdivé vypravování o životě prvních českých vystěhovalců v New Yorku,“ in *Amerikán. Prostonárodní kalendář pro rok 1878*, Chicago, 1877.

⁴ Tomáš ČAPEK, *Památky českých emigrantů v Americe*, Omaha, 1889; Tomáš ČAPEK, *Padesát let českého tisku v Americe*, New York, 1911; Tomáš ČAPEK, *The Čechs (Bohemians) in America: A Study of Their National, Cultural, Political, Social, Economic and Religious Life*, Boston, 1920; Tomáš ČAPEK, *Naše Amerika*, Praha, 1926.

⁵ Rudolf BUBENÍČEK, *Dějiny Čechů v Chicagu*, Chicago, 1939.

⁶ Blažej RÁČEK, „Dějinné události, na jejichž památku vztyčen byl Mariánský sloup,“ in *Mariánské sloupy v Čechách a na Moravě: Příspěvky ke studiu barokní kultury*, Praha, 1939, s. 18–21.

a podmanění nepřišlo, a k tomu cíli, aby přimluvou Nejsvětější Rodičky Boží na budoucí časy od válek a útoků nepřátelských, nakažení morního a jiných neřestí zachováno bylo...⁷

Na sloupu byla vytesána slova: „Virgini, Genitrici sine originis labe Conceptae, propugnatae et liberatae urbis ergo caesar pius et iustus hanc statuem ponit“, tedy: „Panně, Rodičce bez poskvrny prvotní počaté, za obhájení a osvobození města zbožný a spravedlivý císař tuto sochu staví.“⁸

Koncem května 1650 bylo započato kopání základů pro Mariánský sloup, jehož základní kámen položil Hrabě Bernard Ignác Martinic. Sloup byl z jednoho kusu žehrovického pískovce, jeho výška byla přes 13 metrů a vážil asi 70 centýřů.⁹ Vztyčen byl 26. září 1650. O čtyři dny později, tedy 30. září, byla na sloup postavena socha Panny Marie, která byla vysoká 2 metry a 10 centimetrů, zbudována byla rovněž z pískovce. Sochu vytesal Jiří Bendl společně se svým synem Janem Jiřím Bendlem a několika dalšími pomocníky. Mariánský sloup byl za účasti císaře Ferdinanda III. posvěcen 13. července 1652. Světitelem byl kardinál Arnošt Hrabě Harrach, tehdejší pražský arcibiskup.¹⁰

V průběhu 19. století se mnohokrát o stržení Mariánského sloupu i samotné sochy Panny Marie jednalo. Za všechny uvedu pouze několik příkladů. Pravděpodobně první oficiální návrh na odstranění sloupu podal na jaře 1848 právník a politik Dr. Josef Frič, který navrhoval místo Mariánského sloupu postavit konstituční pomník.¹¹ V lednu 1884 byl Mariánský sloup prohlášen za značně vetší, a jelikož nebyly peníze na jeho udržování, měl být z bezpečnostních důvodů stržen. Pražané ale v několika následujících měsících uspořádali sbírku a sloup byl opraven. Sochařské veledílo zůstalo od svého stržení uchráněno až do roku 1918. Dne 14. října 1918 padlo na generální stávce definitivní rozhodnutí o stržení, k němuž došlo 3. listopadu 1918 v odpoledních hodinách.¹²

⁷ Liber decretorum – kniha dekretů, arch. m. č. 753 fol. 259

⁸ Martin KOZLÍČEK, „Mariánský sloup na Staroměstském náměstí a studenti,“ in *Mariánské sloupy v Čechách a na Moravě: Příspěvky ke studiu barokní kultury*, Praha, 1939, s. 45.

⁹ 1 centýř odpovídá váze necelých 62 kg.

¹⁰ Antonín ŠORM, „Z dějin Mariánského sloupu,“ in *Mariánské sloupy v Čechách a na Moravě: Příspěvky ke studiu barokní kultury*, Praha, 1939, s. 22–24.

¹¹ Tamtéž, s. 26–27.

¹² Tamtéž, s. 27.

O průběhu stržení mariánského sloupu lze najít informace zejména v publikaci *Mariánský sloup na Staroměstském náměstí* od akademického sochaře Jana Bradny a Karla Kavičky vydané v *Historické společnosti Starý Velehrad* v roce 2008. Autoři stržení sloupu popisují následovně:

Sedmý den naší samostatné republiky, 3. listopadu, byla neděle. Na Bílou horu byl svolán tábor lidu. Když se lidé vraceli zpět do města, byli záměrně vedeni pověřenými organizátory na Staroměstské náměstí. (...) Dav dorazil na Staroměstské náměstí před pátou hodinou večer. Aby hasiči nebyli nápadní, vzali jen krátký žebřík a lano mohli uvázat na dřev sloupu jen nízko. Původně chtěli sochu Panny Marie strhnout k nohám pomníku Mistra Jana Husa, katolického kněze, který sám byl velkým ctitelem Panny Marie a ve svých spisech o ni mluvil s velkou úctou. Obecní zřízenec na ně ale volal, že náraz dopadu zde rozbije mělko pod zemí uložený kanál. Kanál byl důležitější. Proto bylo lano stočeno k Týnskému chrámu. Tam za ně velkou silou tahali. Lano prasklo, protože bylo uvázáno nízko, pod těžištěm. (...) shodili zadní pravou sochu anděla. Žebřík postavili na sokl, svázané lano přivázali výše a latí smyčku na sloupu postrčili ještě výš. (...) Lano střídavě napínali a povolovali, až se sloup rozkýval a spadl. Stržení provedli hlavně obyvatelé Žižkova. Jedni tahali za lano, druzí s holemi v rukou stáli proti místním obyvatelům, kteří vyběhli z domu a šli sloup bránit. (...) Socha Panny Marie padla na záda z výšky 13 metrů a 73 cm. Rozbila se na víc než deset velkých kusů a množství malých úlomků. Ty si lidé sbírali a odnášeli na památku.¹³

Dne 21. prosince 1918 měl do Prahy přijet tehdejší prezident Československé republiky – T. G. Masaryk. Den před jeho příjezdem městská rada rozhodla, že je nutné odstranit stále stojící spodní část Mariánského sloupu. Práce na jeho odstranění začaly večer a druhý den dopoledne bylo místo zadlážděno. Tím byly zahlazeny poslední památky duchovního i uměleckého díla, které na Staroměstském náměstí stálo 268 let a 34 dnů.¹⁴

2. UVÍTÁNÍ PANNY MARIE VE SVATOPROKOPSKÉM KLÁŠTEŘE V LISLE

Stržení Mariánského sloupu a sochy Panny Marie vedlo po celé vlasti ke snahám tuto potupu nějak odčinit. Například v roce 1921 byl při sjezdu katolického studentstva a inteligence uspořádán průvod na Staro-

¹³ Jan BRANDA – Karel KAVIČKA, „Praha – Mariánský sloup na Staroměstském náměstí,“ <http://www.marianskysloup.cz/clanky/historie.html> [cit. 25. 7. 2017].

¹⁴ Karel CHROBÁK, „Panna Maria stále čeká ... (2),“ *Hlasý národa*, 2008, č. 11, s. 11–13.

městské náměstí, v roce 1923 zase manifestovalo více než pět tisíc Pražanů za znovupostavení Mariánského sloupu.¹⁵ Katoličtí studenti vysokých škol pražských a sdružení v České lize akademické, začali téhož roku organizovat sbírku na obnovu sloupu. Později se k nim přidávali další katolické organizace, mezi které patřili i čeští katolíci ve Spojených státech amerických.

Opat Ambrož Ondrák,¹⁶ který byl velkým mariánským ctitelem, se rozhodl zbudovat novou sochu Panny Marie, která bude určena pro Mariánský sloup v Praze. Opat Ondrák působil ve Svatoprokopském klášteře¹⁷ v Lisle, který se nachází na předměstí Chicaga. Sběrka byla vyhlášena v roce 1954, který jako Mariánský rok vyhlásil papež Pius XII. „Vzpomínám si, bylo to v roce 1954. Začali jsme sbírat peníze a posílali nám je všichni z celého světa. Vybíralo se jak tady v Chicagu, tak nám peníze chodily i ze zahraničí. Po nějakém čase se nám konečně podařilo vybrat dostatek peněz. No a potom jsme nechali v Římě udělat sochu Panny Marie a následně jsme si ji sem nechali poslat.“¹⁸

Takto na vyhlášení sbírky vzpomínala Alice Vedralová, manželka Edwarda Vedrala, který byl později členem amerického Výboru pro převezení sochy Panny Marie v exilu. František Šulc (předseda amerického Výboru pro převezení sochy Panny Marie v exilu) si z tohoto období

¹⁵ ŠORM, „Z dějin Mariánského sloupu,“ s. 33–34.

¹⁶ Ambrož Ondrák, katolický kněz českého původu, se narodil v Chicagu dne 28. července 1892. V dětství vystudoval farní a obecnou školu sv. Cyrila a Metoděje, později začal studovat v koleji sv. Prokopa v Lisle. Byl vysvěcen na kněze a více než dvacet let působil jako kaplan v osadě sv. archanděla Michaela. V roce 1947 byl vysvěcen na opata a nadále působil v opatství sv. Prokopa v Lisle. Opat Ondrák byl rovněž kancléřem koleje sv. Prokopa, představeným ústavů a podniků soustředěných kolem opatství, jako například kněžského semináře, vyšší školy či benediktýnské tiskárny. Po vleklé nemoci zemřel 23. prosince 1961.

¹⁷ Kostel svatého Prokopa vznikl v Chicagu jako v pořadí třetí česká farnost. 5. srpna 1875 byl založen spolek sv. Prokopa, který se měl postarat o vybudování školy a kostela. Základní kámen dnešní podoby kostela sv. Prokopa byl položen 23. července 1882. Výstavba kostela byla dokončena o 14 měsíců později a 23. září 1883 byl nový kostel slavnostně vysvěcen arcibiskupem Patrikem A. Feehanem. Od roku 1885 farnost spravovali benediktinští mniši, kteří v tomto areálu zbudovali klášter a klášterní zahrady. V únoru 1894 byla otevřena benediktinská tiskárna a začaly se vydávat české katolické noviny *Národ*, týdeník *Katolík*, měsíčník *Vůdce* a časopis pro děti *Přítel dětí*. Mimo výše jmenovaná periodika zde byly tištěny české náboženské knihy, Písmo svaté, zpěvníky, učebnice, kalendáře, beletrie apod. V roce 1914 bylo Svatoprokopské opatství přeloženo ze západní strany města Chicaga do Lisle, kde byl postaven nový opatský chrám.

¹⁸ Rozhovor s Alicí Vedralovou provedený 7. dubna 2017 v Chicagu. Soukromý archiv Jany Korečkové.

vybavuje zejména náročnost shánění finančních prostředků. Podle jeho slov se s myšlenkou obnovy sochy začalo už na sjezdu lidovců v Německém táboře Ludwigsburgu. „Dohodli jsme se tam, že by se měla udělat jistá náprava křivdy, která se stala. Vzpomínám si dokonce, o co přesně šlo. Kardinál Kašpar, na kterého já už si nematuji, měl říci, že v Čechách nebude klid a pokoj, dokud český národ neodčiní tuto křivdu, kterou na soše Panny Marie provedl.“¹⁹

Sbírka byla natolik úspěšná, že ještě téhož roku byla nová socha Panny Marie vytvořena. Socha byla v hlavních rysech vytesána podle té, která stála na Staroměstském náměstí, z bílého kararského mramoru ji vytesal profesor Alexander Monteleone, sochař tehdejšího papeže. Socha byla posvěcena 12. prosince 1954 v papežské koleji Nepomucenu kardinálem Micarou²⁰ za asistence opata Ondráka a pozdějšího opata Tomáše Havlíka.²¹

Dne 22. května 1955 byla ve Svatoprokopské opatství v Lisle ve svém exilu slavně přivítána socha Neposkvřněného Početí, určená pro příští Mariánský sloup ve svobodné Praze. Pro tento den se vžilo označení „Mariánský den v Lisle“.

Hned v prvních těžkých letech našeho trpkého exilu jsme vztyčili na půdě americké Sázavy – Velehradu Mariánský sloup se sochou Neposkvřněné, jež svou nohou drtí hlavu ďáblou a nazvali ji matkou Boží v Exilu. A tak jsme se stali Jejími dětmi, jak si to přál i Kristus ve své závěti ze dřeva kříže slovy: „Ženo, hle syn Tvůj“ (Jan 19,26).²²

Pontifikální mariánské bohoslužby se kvůli nepřízní počasí musely konat ve velké kolešní kapli. František Šulc na počasí toho dne vzpomínal následovně: „Před slavností, bylo to mezi jednou a druhou hodinou odpoledne, se třikrát za sebou přesně po dvaceti minutách strhla veliká bouře s oslepujícími blesky a proudy deště. To vedlo k dalšímu oddálení a odhalení sochy Panny Marie se stalo velkým problémem.“²³

¹⁹ Rozhovor s Františkem Šulcem provedený 21. září 2016 v Chicagu. Soukromý archiv Jany Korečkové.

²⁰ Kardinál Micara se zúčastnil svěcení sochy Panny Marie v exilu v Římě. V době 1. Československé republiky byl nunciem (vyslancem) Vatikánu v České republice. Byl velmi dobře obeznán s náboženskou a politickou situací v tehdejší Československu.

²¹ Karel CHROBÁK, „Panna Maria stále čeká ... (4)“, *Hlasy národa*, 2009, č. 1, s. 12–13.

²² Deníkové záznamy Karla Chrobáka. Soukromý archiv Jany Korečkové.

²³ Rozhovor s Františkem Šulcem provedený dne 12. srpna 2017 v Chicagu. Soukromý archiv Jany Korečkové.

Nejvzácnějším hostem slavnosti byl Tomáš kardinál Tien, čínský arcibiskup. Před třetí hodinou vyšel z kláštera průvod směřující k nové soše Panny Marie. Samotná slavnost byla zahájena obřadem posvěcení mramorem obloženého podstavce, na němž byla socha Panny Marie postavena. Obřad vykonal opat Ondrák. Socha byla zahalena rouškou v mariánských barvách, tedy v modré a bílé. Samotné odhalení se ale neobešlo bez drobné komplikace, kterou popisuje jeden z předních účastníků oslav, František Šulc. Podle jeho slov měl odhalení sochy na starosti Tomáš Havlík, který byl tehdejšíím rektorem koleje sv. Prokopa. Díky vytrvalému dešti byl ale provaz nasáklý vodou, zasekl se a utvořil kolem hlavy Panny Marie smyčku, kterou bylo nutné uvolnit ručně z přistaveného žebříku. Pan Šulc své vzpomínání zakončil slovy: „Konečně se uvolnění mokrého provazu podařilo. Všichni přítomní tleskali radostí a krásný modrý baldachýn klesal k nohám Panny Marie. Dobré dílo se podařilo.“²⁴

Po sejmutí roušky k soše přistupovali zástupci jednotlivých spolků a organizací a kladli k soše věnce a květiny. Jako první předstoupili zástupci katolického studentstva, po nich zástupci chicagského Distriktního svazu českých katolíků, následováni dalšími katolickými a orelskými organizacemi. Jako poslední vzdali soše úctu zástupci Sdružení československých exulantů a zástupce československého Orla v exilu. Tato část slavnosti byla zakončena zpěvem mariánské písně *Tisíckrát pozdravujeme Tebe*. Po doznění písně bylo před sochou rozžehnuto věčné světlo.²⁵

Slavnostních promluv bylo toho dne hned několik. K vrcholným projevům patřil bezesporu projev opata Ondráka, který byl adresovaný všem lidem v Československu. Následující pasáže pochází z jeho projevu:

Drazí lidé v Československu! Dnes bych si vskutku přál, aby celé věrné Československo, všechen věřící lid mohl být přítomen v našem svatoprokopském opatství, v naší americké Sázavě. (...) Všichni se sjeli k velké pouti mariánské. Přijeli na pouť přivítat nádhernou sochu Panny Marie, která je určena pro svobodnou Prahu, pro její Mariánský sloup, který bude – dá Bůh – opět jednou stát na místě stržení, na náměstí Staroměstském, před strmými věžemi týnského chrámu. (...) Před Pala-

²⁴ Rozhovor a Františkem Šulcem provedený dne 12. srpna 2017 v Chicagu. Soukromý archiv Jany Korečkové.

²⁵ Deníkové záznamy Karla Chrobáka. Soukromý archiv Jany Korečkové.

diem svobody českého národa pak prosíme o vaši svobodu národní, za opravdovou svobodu v křesťanském řádu, za váš šťastný život, za lásku v národě a mezi národy. (...) Nyní běloskvoucí socha, kterou nazýváme Paládiem svobody českého národa, nachází svůj dočasný exil u nás v opatství svatoprokopském. Od nás bude jednou dopravena do svobodné Prahy a odevzdána do vašich rukou, jakmile vaše ruce přestanou být spoutané a budou moci svobodně zase velekněžský žehnat svůj lid a ve vašich diecézích nastane pokoj a Kristův mír. (...) Socha pro pražský Mariánský sloup je náš dar vám, dar umučené Církvi a trpícím, ale před Bohem slavnému českému národu. Chceme vám dát symbolicky sochu neposkvrněné Paní, aby mariánská úcta zas naplno se ozývala z českých zemí a prostřednictvím přímluvy Matky našeho Spasitele přišlo vysvobození. (...) Toto je vzkaz z české katolické Ameriky a od českých katolíků ve svobodném světě trpící Církvi a trpícím bratřím. Je to vzkaz, který – jak doufám – nás spojí v jediné modlitbě k Paladiu svobody, k Matce Neposkvrněné, v modlitbě za svobodu. Svoboda přijde, bude-li o ní hodně prošeno a bude-li dobrými skutky vyvážena zloba našich pokleslých bratří, kteří žijí v neblahém zajetí třídní nenávisti a drží národ v zajetí.²⁶

3. ROZLOUČENÍ S MATKOU BOŽÍ V EXILU

Od slavnostního uvítání sochy Panny Marie ve svatoprokopském opatství Lisle, se k tomuto místu konaly pravidelné každoroční májové pouti, které se těšily hojné účasti. Jedním z mnoha účastníků pravidelných poutí byla i Alice Vedralová, která vzpomínala mimo jiné i na to, že na začátku vznikající tradice byly pouti organizovány katolickým Orlem, později se staly všeobecně známé a všichni se pouti účastnili automaticky.²⁷ František Šulc zase vzpomínal na to, že pouti se konali dvakrát ročně, vždy v květnu a říjnu. Podle jeho slov se socha Panny Marie v exilu stala pro emigranty nejen místem radosti a modliteb, ale i místem, kde mohli prosit za svobodu své staré vlasti.²⁸ Ludvík Pospíchal si z májových poutí vybavil zejména bohoslužby, které se těšily hojné účasti a zpěv Mariánských litaní. Podle něj měla tradice každoročních poutí nejen náboženský, ale i národní význam: „Pravidelné setkávání

²⁶ Projev opata Ambrože L. Ondráka, O. S. B pronesený dne 22. května 1955 u příležitosti přivítání sochy Panny Marie v exilu v Lisle. Dostupné v *Národ*, ročník LXII., č. 31, 25. 5. 1955. Dále dostupné in *Národ*, Česko-americký kalendář 1956, ročník 61.

²⁷ Rozhovor s Alicí Vedralovou provedený 7. dubna 2017 v Chicagu. Soukromý archiv Jany Korečkové.

²⁸ Rozhovor a Františkem Šulcem provedený dne 12. srpna 2017 v Chicagu. Soukromý archiv Jany Korečkové.

u sochy podporovalo naši lásku k vlasti, podporovalo to naše národní cítění.²⁹

Socha se stala náboženským i kulturním symbolem českých katolických imigrantů v Chicagu a zavítalo k ní i mnoho návštěv, nejen z Československa. Například z Kanady přijížděli pod vedením Otce Josefa Šacha a pana Václava Vostřeze krajané, aby každý rok v říjnu vzdali hold Matce Boží v exilu a prosili ji za osvobození vlasti. K soše rovněž zavítali všichni významní hosté, kteří z Československa přijeli početnou krajanskou skupinu navštívit. Za všechny uvedu jména olomouckého arcibiskupa Františka Vaňáka, arcibiskupa pražského Miloslava Vlk a pro zdejší katolickou komunitu nejvýznamnějšího hosta, pražského arcibiskupa, pozdějšího kardinála Josefa Berana.³⁰

Po pádu komunistického režimu v roce 1989 se začalo diskutovat o návratu sochy Panny Marie zpět do Československa. Ustanovující schůze americké strany Výboru pro převezení sochy Panny Marie v exilu³¹ ze zahrady Svatopetrského benediktinského kláštera v Lisle, se konala 12. prosince 1992 ve večerních hodinách ve společenské místnosti Česko-amerického kulturního střediska Velehradu v Ciceru. Na schůzi byl ustanoven a jmenován čestný výbor (Honorary Committee), výkonný výbor (Executive Committee) a přípravný výbor (Acting Committee).³² V únoru 1993 se členové amerického Výboru pro převezení sochy Panny Marie v exilu sešli s K. Kavičkou, který byl zástupcem předsedy československé strany Výboru pro převezení Panny Marie v exilu. Obě strany se dohodly na vzájemné spolupráci, zejména pak v otázce budoucího umístění sochy Panny Marie v exilu. Socha měla být umístěna na pozemku pražského Strahovského kláštera.

Rozhodnutí o navrácení sochy Panny Marie v exilu do české vlasti ale nebylo snadné. O obtížnosti rozhodnutí svědčily názory dvou protichůdných stran. Členové první skupiny zastávali názor, že socha Panny Marie v exilu by se měla poslat do vlasti, až lidé budou na její příchod připraveni duchovně. Socha by pak mohla putovat od diecése do diecése,

²⁹ Rozhovor s Ludvíkem Pospíchálem provedený 29. března 2017 v Chicagu. Soukromý archiv Jany Korečkové.

³⁰ Karel CHROBÁK, „Panna Maria stále čeká ... (5),“ *Hlasý národa*, 2009, č. 2, s. 12.

³¹ Výboru pro převezení sochy Panny Marie v exilu se skládal ze dvou částí – z československé strany, jejímž předsedou byl František Reichel, a z americké strany, jejímž předsedou byl František Šulc.

³² „Výbor pro převezení sochy Panny Marie v exilu – ustanoven,“ *Hlas národa*, 27. února 1993, s. 13.

od města k městu, až by nakonec byla slavnostně postavena, za vědomí celého národa, zpět na Staroměstské náměstí, kam podle mnohých patří. Druhá skupina ale byla názoru, že socha se musí do Prahy poslat neprodleně, i když okolnosti nejsou zrovna příznivé. Záměrem bylo, aby socha Panny Marie svou přítomností v Praze na Strahově upozorňovala a vyzývala ty, kteří se s ní setkají, k obrodě národa jak po stránce morální, tak i náboženské.³³

František Šulc si vybavil i poslední schůzi americké strany Výboru pro převezení sochy Panny Marie v exilu, které se konala v benediktýnském klášteře v Lisle. Na schůzi byl přítomen i arcibiskup Vlk, se kterým členové výboru celou situaci projednávali. Důležitou věcí, která byla k převozu sochy Panny Marie do Prahy nezbytná, bylo pozvání od katolického episkopátu, na které se muselo poměrně dlouhou dobu čekat. Na své setkání s arcibiskupem Vlkem vzpomínal pan Šulc následovně: „Po skončení schůze jsem doprovázel arcibiskupa Vlka do jeho pokoje v klášteře a snažil jsem se mu vysvětlit důvod pro urychlení převezení sochy. V České republice již uplynuly více než tři roky od převratu, což považuji za dostatečně dlouhou dobu. Ale uvědomil jsem si, že starší exulanti, kteří se na celé historii sochy Panny Marie v exilu podíleli, odcházejí na věčnost. No a tím pádem je to na nás, my mladší musíme splnit náš daný slib exilu. Arcibiskup Vlk se na mě otočil a řekl, že mi rozumí.“³⁴

Alice Vedralová si z období jednání o převozu sochy vybavovala zejména neustálé hádky českých katolíků o tom, zda se socha má do staré vlasti převézt, či zůstat v Lisle. Ona sama zastával názor, že socha Panny Marie by se měla převést zpět do Čech i přes to, že nemůže být umístěna na Staroměstském náměstí. „Byli jsme rádi, že si ji pan opat vezme na Strahov. Co nás to ale stálo modliteb. Vždyť i můj manžel se modlil růženec a já se modlila, aby toho nenechal a pokračoval dál. Protože kdyby se můj manžel tak nesnažil, tak by se socha zpět do Čech nikdy nepřevezla. Můj manžel to všechno sepsal a vybíhal všechna potřebná povolení, i když ostatní byli proti němu a nadávali mu, on to všechno snesl.“³⁵

³³ Shrnutí projevu Msgr. Petra Esterky při pobožnosti na rozloučenou se sochou Panny Marie v exilu v Lisle v neděli 23. května 1993, in *Hlas národa*, 1993, č. 11, s. 1 a 9.

³⁴ Rozhovor s Františkem Šulcem provedený dne 12. srpna 2017 v Chicagu. Soukromý archiv Jany Korečkové.

³⁵ Rozhovor s Alicí Vedralovou provedený 7. dubna 2017 v Chicagu. Soukromý archiv Jany Korečkové.

Podle Ludvíka Pospíchala největší problém s převozem sochy spočíval v tom, že v České republice o sochu Panny Marie nikdo velký zájem neprojevoval. Krajané v Chicagu si podle jeho slov vybavovali slib, který v padesátých letech u sochy Panny Marie v exilu učinili, že až bude v Čechách svoboda, socha se tam vrátí. A svůj slib prý chtěli čeští exulanti dodržet.³⁶

Poslední májová pouť k soše Panny Marie v exilu se uskutečnila v neděli 23. května 1993. Tato pouť byla podle mnohých výpovědí účastníků loučením radostným, protože podle jejich slov socha Panny Marie konečně odcházela tam, „kam po celá ta desetiletí se upíral její toužebný pohled – odcházela do země Cyrilometodějské a Svatováclavské, aby se stala opravdovou královnou českého národa, navždy rozdrtila hlavu pekelného nepřítele a tak zajistila tolik očekávané Mariino období.“³⁷ Počasí, stejně jako před 38 lety, když byla socha Panny Marie na půdě svatoprokopského opatství odhalena, ani v tento den venkovní pobožnosti nepřálo. I přes déšť se rozloučení konalo pod širým nebem. Se sochou Panny Marie v exilu se přijeli rozloučit i poutníci z Kanady, Kalifornie, Clevelandu či Wisconsinu.

Hlavní projev pronesl Msgr. P. Esterka. Z jeho projevu jsem vybrala několik následujících částí:

Už naposledy se scházíme u této sochy Panny Marie v Exilu, kterou ve svém projevu k lidem v Československu u příležitosti jejího odhalení 22. 5. 1955 nazval Opat Ondrák Paladiem svobody českého národa. (...) Nakonec modla komunismu padla. Stalo se tak díky Pánu Bohu a Panně Marii, díky všem těm modlitbám a obětem lidí, kteří trpěli v komunisty okupovaných zemích, stalo se tak ale také díky těm z nás, kterým se sice podařilo odejít, či uprchnout z těch ujařmených zemí, ale kteří jsme byli vlastně násilně vytrženi ze země, kde jsme se narodili, kde jsme byli doma. Kolik z nás trpělo a strádalo už tím, že jsme museli – často už i v zralém věku – začít v cizině znovu. Bez rodičů či bez manželky, které jsme museli, i s dětmi, nechat doma, abychom si zachránili holý život. Vytržení z prostředí domova, jsme si museli zvykat na jinou řeč, jiné zvyky, jinou mentalitu lidí. A pak zde byl stesk po domově. Ona palčivá touha vrátit se ke svým kořenům. (...) Toto Paladium svobody českého národa, tato socha Panny Marie – pořízená společnými silami – Čechy, starousedlíky, zde v Americe i nově příšlymi pouťovníky uprch-

³⁶ Rozhovor s Ludvíkem Pospíchálem provedený 29. března 2017 v Chicagu. Soukromý archiv Jany Korečkové.

³⁷ Deníkové záznamy Karla Chrobáka. Soukromý archiv Jany Korečkové.

líky z komunisty ujařmeného Československa, se stala centrem, opěrným bodem a jistě i pojítkem v našem společném snažení o práci pro osvobození naší vlasti od komunismu.³⁸

Po projevu Msgr. Esterky následovaly další proslovy a modlitby. Závěrečnou modlitbu pronesl Opat Valentine Skluzáček. Po závěrečné modlitbě zazpíval český kostelní sbor od Panny Marie Svatohorské kostelní písně *Tisíckrát pozdravujeme Tebe, K nebesům dnes zaleť písní, Otče náš, Loretánské litanie* a chorál Svatováclavský. Děti v národních krojích přinesly Panně Marii na rozloučenou květiny.³⁹ Ještě naposledy zazněla báseň Karla Chrobáka *Matka Boží v exilu*, kterou věřící každoročně při svých májových poutích v Lisle pronášeli.

Já – dítě exilu u nohou Tvých s prosbou stojím,
přikryj mne Mária, mateřským pláštěm svým.

Když bolest ciziny srdce nám svírá,
k Tobě nás povznáší zděděná víra.

Víra že nezklameš své drahé děti,
k Tobě když do nebe zpěv touhy letí.

Domove, domove, drahý a sladký,
kdypak se vrátíme v náruč tvou zpátky.

Vrátíme se tam, kam míří pohled Tvůj mateřský vlahý,
do srdce vlasti mé – do zlaté Prahy.

Abys tam trůnila v lásce a klidu,
zůstala Matičkou českému lidu.⁴⁰

Podle Ingrid Chybíkové nebylo loučení se sochou Panny Marie v exilu snadné, zejména díky mnoha jejím emotivním vzpomínkám, které ji se sochou pojily. Vybavila se jí například vzpomínka na jednu májovou pouť, při které foukal opravdu silný vítr. Vítr shodil Panně Marii z hlavy korunku, která byla tvořena zlatými hvězdami. Paní Chybíková poško-

³⁸ Projev Msgr. P. Esterky pronesený dne 23. května 1993 u příležitosti poslední májové pouti k soše Panny Marie v exilu, in *Hlas národa*, 1993, č. 11, s. 1 a 9.

³⁹ „Panno Dobrotivá – oroduj za nás,“ *Hlas národa*, 1993, č. 11, s. 1 a 14.

⁴⁰ Karel CHROBÁK, „Báseň a modlitba k Matce Boží v exilu,“ *Hlas národa*, 2009, č. 1, s. 13. Báseň pochází z roku 1975.

zenou korunku našla a na své náklady ji nechala opravit. Uvedla ještě, že korunka je dnes sice opravena, ale jedna nebo dvě hvězdy byly hodně poškozeny, což je do dnešního dne stále vidět.⁴¹

4. NÁVRAT SOCHY PANNY MARIE DO STARÉ VLASTI

V úterý 1. června 1993 se několik členů české katolické misie přišlo do Lisle naposledy rozloučit se sochou Panny Marie v exilu. Na tento den bylo plánováno sejmutí sochy Panny Marie z podstavce, ze kterého shlížela na klášterní zahrady více než 38 let. Sejmutí z podstavce měla na starosti firma Jantzen International Ltd. Socha byla v odpoledních hodinách sejmuta ze sloupu a odvezena do skladiště. O dva dny později byla socha vložena do speciálně zhotovené bedny, ve které byla poslána vlakem do Montrealu.⁴² V Montrealu byla naložena na loď, převezena do Evropy a následně umístěna v Praze. Svůj nový domov socha Panny Marie našla v zahradách Strahovského kláštera. Co se dělo se sochou Panny Marie po převozu do staré vlasti popsala Alice Vedralová, jejíž manžel Eda byl na Strahově přítomen, když tam byla socha převezena. Paní Vedralová vzpomínala zejména na to, jak i několik dní po převozu na Strahov socha Panny Marie stále ležela v bedně a nic se s ní nedělo. „To pro nás byla opravdová hrůza, takhle ji tam vidět zabalenou v bedně.“⁴³

Dne 7. května 1994 posvětil pražský arcibiskup Miroslav Vlk strahovský areál se sochou Panny Marie v exilu. Slavnostní mše svatá se konala na prostranství Strahovského kláštera. Arcibiskup Vlk ve svém projevu toho dne pronesl: „Toto je ta chvíle. Vítám vás a zvu k této děkovné slavnosti za všechno, co jste v exilu prožili nebo za to, že vás Panna Marie, když jste do exilu nastupovali, chránila a dovedla přes všechny dráty a jiné překážky do bezpečí. Tento den je povýšením Panny Marie. Povyšujeme ji na horu nad Prahu, na jeden z pražských kopců, který se jmenuje Sion. (...) Matka a domov – to patří dohromady. Dnes se napl-

⁴¹ Rozhovor s Ingrid Chybíkovou provedený 27. dubna 2017 v Chicagu. Soukromý archiv Jany Korečkové.

⁴² „Naposledy u sochy Panny Marie v exilu v zahradě benediktinského kláštera v Lisle,“ *Hlas národa*, 1993, č. 12, s. 1 a 14.

⁴³ Rozhovor s Alicí Vedralovou provedený 7. dubna 2017 v Chicagu. Soukromý archiv Jany Korečkové.

ňuje spojení matky a domova. Matka a domov, matka a vlast – to patří k sobě.“⁴⁴

Jako další pronesl svůj slavnostní projev i předseda americké strany Výboru pro převezení sochy Panny Marie v exilu František Šulc: „I my dnes pozdravujeme a vítáme sochu Panny Marie v Exilu u nás doma, ko-
nečně doma, v naší matičce Praze. Vítáme sochu usmíření, sochu vítěz-
ství, sochu radosti. Děkujeme Pánu Bohu za tento den, neb mnozí z na-
ších bratří a sester, kteří vynaložili velké úsilí o znovuvybudování této
sochy, již nejsou mezi námi. Mnozí další jsou roztroušeni po různých
kontinentech západního světa. I jim všem patří dnes náš dík. A proto,
radujme se a děkujeme, že jsme se alespoň my dočkali návratu. Děkujeme
Pánu Bohu za tento den. Radujme se z dnešního dne, radujme se.“⁴⁵

Po mši svaté se průvod účastníků odebral přes Karlův most až na
Staroměstské náměstí, kde byla celá slavnost akce zakončena. Slavností
akce se zúčastnili i mnozí krajané z Chicaga, odkud byl uspořádán orga-
nizovaný zájezd. Jedna z účastnic zájezdu, paní Marie Vanagas Jakubec
 uvedla, že z Chicaga do Prahy se vypravilo přibližně třicet krajanů, kteří
se chtěli oslav zúčastnit. Na oslavy vzpomínala následovně: „Přijeli jsme
do Prahy, kde byl plánován velký průvod na Strahov, kde byl na sochu
připravený podstavec. Udělala se tam pobožnost, bylo to moc pěkné,
bylo tam opravdu hodně lidí. Jeli jsme jako organizovaný zájezd z Chi-
caga, vlastně to byla taková pouť s tím, že s sebou vezeme Pannu Marii
v exilu.“⁴⁶

František Šulc si z oslav vybavil zejména zaplněné náměstí, na kte-
rém bylo mnoho jeho vzpomínek nejvíce krojovaných lidí z Moravy. Svě
vyprávění uzavřel slovy: „Já jsem k soše často chodil i potom, vlastně
pokaždé, když jsem byl v Čechách. Chodil jsem tam i se svými dětmi
a беру tam i vnučata.“⁴⁷

Dne 3. listopadu 2008 uplynulo devadesát let od stržení sloupu Pan-
ny Marie na Staroměstském náměstí. V tento den se na místě původního
Mariánského sloupu konal celodenní vzpomínkový program. Uprostřed

⁴⁴ Projev arcibiskupa Vlká při uvítání sochy Panny Marie v exilu v Praze pronesený dne 7. května 1994. Projev je dostupný v časopise *Orel*, ročník 33, č. 3, červen 1994.

⁴⁵ Rozhovor s Františkem Šulcem provedený dne 12. srpna 2017 v Chicagu. Soukromý archiv Jany Korečkové.

⁴⁶ Rozhovor s Marií Vanagas Jakubec provedený 9. dubna 2017 v Chicagu. Soukromý archiv Jany Korečkové.

⁴⁷ Rozhovor s Františkem Šulcem provedený 21. září 2016 v Chicagu. Soukromý archiv Jany Korečkové.

původního sloupu stál na podstavci model sloupu a na dlažbě ležel odlitek hlavy Panny Marie. Program byl zahájen v dopoledních hodinách položením bílých květů na místo základního kamene. Pro veřejnost byly připraveny panely s informacemi o historii sloupu a výsledky v té době již desetileté činnosti Mariánského kamenického hnutí akademického sochaře Petra Váni. V odpoledních hodinách se na Staroměstském náměstí konalo modlitební shromáždění. Po mši svaté vyšel průvod k soše Panny Marie nacházející se ve Strahovském klášteře. V průvodu byl nesen i originální obraz Panny Marie Rynecké, který zdobil původní Mariánský sloup.⁴⁸

V roce 2017 úředníci stavebního úřadu Prahy 1 rozhodli, že na pražském Staroměstském náměstí může být umístěna přesná replika tehdejšího Mariánského sloupu i se sochou Panny Marie. Památník se měl podle odhadů vrátit na své původní místo již v roce 2018. V září 2017 bylo ale na základě petice vyvoláno nové jednání pražského zastupitelstva, na kterém se rozhodlo o zamítnutí obnovy Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí. Pražští zastupitelé hlasem většiny odvolali souhlas s využitím pozemku, na kterém měl být sloup i se sochou nainstalován a znemožnili tak jeho umístění. V listopadu 2018 uplynulo stoleté výročí svržení sochy Panny Marie z Mariánského sloupu a do dnešního dne není jasné, zda a kdy se Mariánský sloup na Staroměstské náměstí vrátí.

ZÁVĚR

Diskuse o budoucnosti Mariánské sloupu se sochou Panny Marie, který na Staroměstském náměstí stával od roku 1650, neutuchají ani po sto letech od jeho svržení. V roce 2018 uplynulo sto let do vzniku Československa, ale také sto let od svržení Mariánské sloupu. Historie Mariánského sloupu, včetně jeho svržení, je poměrně podrobně popsána v několika publikacích, přičemž k nejvýznamnějším patří publikace *Mariánský sloup na Staroměstském náměstí* od akademického sochaře Jana Bradny a Karla Kavičky. Mnohem méně známa je ale role českého katolického exilu v Chicagu, který usiloval o obnovu sochy Panny Marie a její pozdější umístění zpět na Staroměstské náměstí.

⁴⁸ Karel KAVIČKA, „K 90. výročí stržení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze,“ *Hlasý národa*, 2008, č. 12, s. 23.

V roce 1954 Opat Ambrož Ondrák, který působil v Svatoprokopském klášteře v Lisle, vyhlásil sbírku, která měla zajistit potřebné finance k vytvoření repliky původní sochy Panny Marie, která stála na Staroměstském náměstí. Dne 22. května 1955 byla v zahradách Svatoprokopského opatství ve svém exilu slavnostně přivítána nová socha Neposkvrněného Početí, kterou z bílého kararského mramoru vytesal profesor Alexander Monteleone, sochař tehdejšího papeže. Pro tento den se vžilo označení „Mariánský den v Lisle“. Od té doby se k soše Panny Marie konaly každoroční májové pouti a socha se stala náboženským i kulturním symbolem českých katolických imigrantů v Chicagu.

Po pádu komunistického režimu v roce 1989 se začalo diskutovat o návratu sochy Panny Marie zpět do Československa. Po dlouhých a vleklých debatách bylo o jejím převozu do staré vlasti rozhodnuto. Poslední májová pouť k soše Panny Marie v exilu se uskutečnila v neděli 23. května 1993. Socha byla převezena do České republiky a o necelý rok později, konkrétně 7. května 1994, posvětil pražský arcibiskup Miroslav Vlk strahovský areál se sochou Panny Marie v exilu. Slavnostní mše svatá se konala na prostranství Strahovského kláštera, v jehož zahradách socha stojí dodnes.

Taková je historie sochy Panny Marie v exilu, která se pro české katolické exulanty v Chicagu stala symbolem jejich víry a propojení se starou vlastí, se starým domovem. Dokonce i v současné době, tedy dvacet pět let od převozu sochy zpět do České republiky, se tradiční májové pobožnosti v Lisle pravidelně konají. Mimo to se členové České katolické misie v roce 2017 aktivně podíleli na podpisu petice za obnovu Mariánské sloupu na Staroměstském náměstí v Praze.

The Marian Column and the Statue of Our Lady in Exile: Czech Catholic Exile in Chicago

Keywords: Marian Column; Statue of Our Lady; Our Lady in Exile; Czechoslovak Exile in Chicago; Monastery of St. Procopius in Lisle

Abstract: The article contains the history of the Marian column topped by the statue of Our Lady, later known as the statue of Our Lady in Exile. After the destruction of the Marian column containing the statue of Our Lady on the Old Town Square in Prague in 1918, persistent efforts by Czech Catholics to renew the statue of the Immaculate Conception occurred. These efforts culminated in 1955 when the Czechoslovak exile community in Chicago welcomed the statue of the Immaculate Conception into her exile on the grounds

of the Monastery of St. Procopius in Lisle. There the statue became a pilgrimage site and a pillar of the spiritual life of Czech exiles in the Chicago area. The historical facts in the article are complemented by reminiscences and authentic testimonies of Czech exiles in Chicago, whose fates, both spiritually and in other ways, the statue significantly impacted and contributed to.

Mgr. Jana Korečková
Katedra sociologie, andragogiky
a kulturní antropologie
FF UP
tř. Svobody 671/8
779 00 Olomouc
jana.koreckova01@upol.cz